

Nemzeti Közsolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar
Hadtudományi Doktori Iskola

Gerencsér Árpád

A Kaukázus térség biztonságföldrajzi értékelése

című doktori (PhD) értekezésének szerzői ismertetése

Témavezető:

Siposné prof. dr. Kecskeméthy Klára ezredes
egyetemi tanár, CSc

Budapest, 2016

A KUTATÁSI TÉMA BEHATÁROLÁSA

A biztonságföldrajzt, mint elemzési módszert, a disszertációban meghatározom, és tudomány rendszertani szempontból elhelyezem. A kutatás egyik fontos eredménye, hogy a biztonságföldrajzt definiálom, és a kutatás szempontjából lényeges elméleti alapjait meghatározom.

A Kaukázus térséget is – azaz a vizsgált tér nagyságát - meg kell határozni. A Kaukázus térség be- és lehatárolását, valamint közigazgatási egységeit az 1. fejezet tartalmazza.

A Szovjetunió felbomlása teljesen új biztonsági környezetet hozott létre, és máig kiható instabilitást hozott a világ számos részén. A kutatás a Szovjetunió felbomlását követő időszakra koncentrál, pontosabban meghatározva az 1988-as szumgaiti tüntetésektől kezdődik, amely a hegyi-karabahi háború első momentuma. A vizsgálat során a térség történelmét is bemutatom, amely a társadalmi viszonyok, etnikai szerkezet, klánrendszer alapjai miatt lényeges. Azokat a folyamatokat elemzem, amelyek nem kaptak eddig kellő figyelmet, holott a nemzetbiztonság szempontjából kiemelkedően fontosak számunkra is. A Szovjetunió széthullása után a demokratizálódási folyamat részeként a vallás szabad gyakorlása (zsidó, ortodox és iszlám) lehetővé vált.

A napjainkban zajló iraki és szíriai események, az Iszlám Állam ideológiáját megalapozó Kaukázusi Emirátus ideológiája sokkal nagyobb probléma, mint eddig gondoltuk. A szövetségi rendszerekre, vagy csak az egyes nemzetállamok biztonságára gyakorolt hatásai miatt is ismernünk kell a Kaukázus térségbeli folyamatokat, a válságok okait.

A hazai hadtudományban összefoglalóan a Kaukázus térségről nem készült biztonságföldrajzi elemzés. A Kaukázuson keresztül vezet az egyik legfontosabb csempészút vonal a közép-ázsiai országok és Európa közt. A térségbeli jelentős instabilitás kihatással van az EU biztonságára is. Fel kell készülni a kihívásokra, valamint arra, hogy a térségbeli konfliktusok rendezésében, a nemzetközi szerepvállalásban hazánk továbbra is aktív szerepet vállal. A szervezett bűnözés és a terrorizmus miatt kiemelt figyelmet kap a térség a tényezők vizsgálata során.

A térség gazdasági ereje a természeti erőforrásokban, különösen az energiahordozókban (víz, kőolaj, földgáz) jelentős, amely kiemeli fontosságát. A Kaukázus térség területét is érintette a tervezett Nabucco és Kék Áramlat (Blue Stream) nyomvonala, amelyek mindegyike Európa energia-ellátásában jelentős szerepet játszhatna – ha a jövőben a projekteket a tervezett formában újra előveszik. A nyomvonalak kialakításában hazánk területe is érintett volt ezekben a projekteken, ezért indokolt a térség biztonságföldrajzi szempontú elemzése.

A kutatás egyik fontos elemének tekintem, hogy a terrorizmus, és a szervezett bűnözés kérdéskörét mélyebben mutatom be, a biztonsági kockázataira felhívom a figyelmet. Azerbajdzsán és az al-Qaida kapcsolata, az örmény terrorszervezetek tevékenységei mind olyan tényezők, amelyek ismerete egészen más megvilágításba helyezi a Kaukázus térségét. Az egyik leglényegesebb elem a kaukázusi terrorista szervezetek nemzetközi kapcsolatai, és sok esetben jelenleg vezető politikusok szerepe a szélsőséges szervezetek támogatásában.

Az elemzés során a válságokra helyezem a hangsúlyt. A válság fogalmát az alábbiak szerint határozzák meg; „*súlyos helyzet, döntő fordulat, amelynek a kimenetele jó is, rossz is lehet*”.

A Kaukázus térség válságainak, konfliktusainak az okait a biztonságföldrajzi szempontrendszerek alapján vizsgálom. Ennek során társadalmi, gazdasági, politikai és a katonai válságok okait elemzem. Mindazon tényezők összességét vizsgálom, amelyek a biztonsági környezetet befolyásolják, és arra hatással vannak, valamint a térség nemzetközi kapcsolatait meghatározzák.

Az értekezésemben következetesen a ***térség fogalmát*** használom, amely nem csak a területet foglalja magába, hanem az itt élő népek politikai életét, államhatalmát és fizikai evolúcióját, környezetükhöz fűződő viszonyukat.

KUTATÓI HIPOTÉZIS

A téma vizsgálatával kapcsolatban az alábbi hipotéziseket állítottam fel:

1. A Szovjetunió felbomlását követően Oroszország a keletkezett hatalmi vákuumot nem volt képes kitölteni, illetve a Kaukázus térség felett senki nem töltötte be a hatalmi szerepet. A térség stratégiai helyzete és természeti kincsei (energiahordozók, termőföld) miatt a hatalmak (Egyesült Államok, Európai Unió, Oroszországi Föderáció, Irán, Kína, India) minél nagyobb befolyás megszerzésére törekednek.
2. A Kaukázus térségben az összetett etnikai szerkezet számos válság, konfliktus oka lehetett már. A térség helyzete és történelmi fejlődése sajátos kulturális jegyek kialakulásához vezethettek. Az iszlám kultúrán belüli ellentétek (siíta-szunnita) mellett a Kaukázus térség sajátossága a hagyományos kaukázusi hit és törvénykezés (adat) és szélsőséges nézetek követői közötti ellentét is. A Szovjetunió felbomlása következtében a Kaukázus térség etnikai szerkezetében jelentős változás állhatott be.

3. A kaukázusi független államok keretein belül a nacionalizmus, az orosz hatalmi érdekek megerősítése, megtartása, valamint a nyugati államok törekvései a befolyás megszerzésére robbanékony légkört és instabil biztonsági környezetet eredményezett. A Kaukázus térség instabil, bármikor kitörhetnek fegyveres harcok, összecsapások. Az instabilitást a nagy- és regionális hatalmak versengése fokozza.
4. A Kaukázus térség komplex és többszintű válságai és konfliktusai globális jelentőségűek. Ezt természeti, társadalmi, gazdasági tényezők együttesen befolyásolják.
5. A Kaukázusi Emirátus szervezete és kapcsolatai a világ válsággócaival globális kihívást jelenthet, a szellemisége hatással lehetett napjaink egyik legveszélyesebb terrorszervezetének, az Iszlám Állam filozófiájára.

KUTATÁSI CÉLKITŰZÉSEK

A kutatás céljai:

- a biztonságföldrajz tudomány-rendszertani helyének, illetve elemzési módszérének definiálása;
- a Kaukázus térség stratégiai helyzetének bemutatása, valamint jelentősége az energiaforrások, közlekedés, szervezett bűnözés területén;
- a Kaukázus térség biztonsági környezetének elemzése, veszélyforrások feltárása, összefüggések meghatározása;
- a Kaukázus térség terrorizmusban betöltött szerepének vizsgálata, a fegyveres erők ellenük való fellépésének elemzése;
- a térségben élő nemzetiségi, vallási közösségek migrációs folyamatainak hatásai a válságokban;
- kultúrák közötti és kultúrákon belüli különbözőségek hatása a konfliktusok kialakulására.

Az értekezésnek nem célja a kialakult problémákra megoldást adni, ezzel kapcsolatban ajánlásokat tenni, továbbá a fegyveres küzdelem megvívásának módozatait taglalni, illetve a térség komplex biztonságpolitikai viszonyait elemezni.

A kutatás időtartama a Szovjetunó felbomlásának időszakától napjainkig tart, azonban a biztonságföldrajzi elemzés jobb megértését segíti a térség történelmének bemutatása, egyrészt azért, mert az előzmények nélkül nem érthetők meg a térség mai konfliktusai, a válságok kialakulása, másrészt a mai konfliktusok és válságok egyik oka is ebben keresendő.

KUTATÁSI MÓDSZEREK

A térségről egy interdiszciplináris elemzést készítek, amely a lehetséges kockázati tényezőket mutatja be, tárja fel. A biztonságföldrajz elemzési szempontrendszerét veszem alapul, és mutatom be a Kaukázus térség biztonsági környezetét és kihívásait.

A hazai és nemzetközi irodalomban fellelhető adatok feldolgozása, összehasonlítása, következtetések levonása. Az adatbázisok adatsorainak összehasonlítása, elemzése. A fellelhető információk, adatok hitelességének ellenőrzése, és hiteles adatok felhasználása.

A kutatás során feltárt anyagok értékelése, következtetéseket levonása.

Másodelemzések végzése, következtetések végső formába öntése az új tudományos eredmények elérése érdekében.

A térségről idegen nyelven (elsősorban angolszáz és szovjet/orosz) megjelent tanulmányok, nyomtatott és elektronikus anyagok tanulmányozása. A hazai irodalomból elsősorban a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem gondozásában készült cikkek, tanulmányok, doktori értekezéseket tanulmányoztam és vettem össze. Az idegen nyelvű irodalomból a jelentősebb kutatóintézetek (pl. Harvard Egyetem, Uppsalai Egyetem, Egyesült Királyság Védelmi Akadémiája), Orosz Statisztikai Hivatal, Központi Hírszerző Hivatal (CIA), Biztonsági Tanulmányok Központja – Zürich, valamint az egyes államok által hivatalosan közzétett katonai forrásait, valamint a Military Balance-t használtam fel.

A kutatási módszer egyedi, mivel ilyen szempontú interdiszciplináris vizsgálat még nem készült. Az elemzés a biztonságföldrajz vizsgálati módszerein alapulva azt vizsgálja, hogy a klasszikus katonaföldrajzi tényezők (természeti, társadalmi, gazdasági, katonai) és a biztonság összetevői (katonai, politikai, gazdasági, társadalmi, környezeti) milyen hatással vannak a fegyveres küzdelem megvívására, sorra veszi a lehetséges válságelemeket. A katonai és nem katonai jellegű kihívásokat elemzi, és mutatja be az összefüggéseket.

A vizsgálat során a Kaukázus térséget érintő lokális, regionális és globális válságokat, konfliktusokat elemzek. Nem kategorizálom külön ezeket, mivel a gyorsan változó világban könnyen kerülhet át egy válság, vagy konfliktus a másik vizsgálati dimenzióba.

A kutatás során a Kaukázus térségnél a Barry Buzan által meghatározott dimenziókat is figyelembe vettem:

1. katonai,
2. politikai,
3. gazdasági,
4. társadalmi

5. környezeti.

Természetesen az egyes szektorok nem elszigeteltek egymástól, bár a biztonság problematikájának egy-egy területére fókuszálnak, de mégis összekapcsolt rendszerként funkcionálnak. Kutatásaim során figyelembe veszem azt is, hogy a biztonság egyéni, nemzeti és nemzetközi szövetségi szinten is megjelenik a térségben.

Az elemzésemben a klasszikus katonaföldrajz vizsgálati szempontrendszerét veszem alapul, amely során a Buzan-féle dimenziókat is elemzem, mivel átfedés van a két vizsgálati szempont között. Meg kell jegyezni, hogy a klasszikus katonaföldrajzi tényezők és a biztonság dimenziói jelentős átfedést mutatnak, a környezeti szektort azonban a katonaföldrajz a gazdasági tényezők között taglalja.

A BIZTONSÁGFÖLDRAJZ MEGHATÁROZÁSA

A disszertáció témájából fakadóan lényeges meghatározni a biztonságföldrajz fogalmát, a vizsgálati szempontjait és tudomány-rendszertani helyét.

A Varsói Szerződés fennállása idején a katonaföldrajz arra kereste a válaszokat, hogy a földrajzi tér egyes tényezői milyen hatással vannak a fegyveres küzdelemre, annak megvívására. A Varsó Szerződés fennállása során ez a felfogás volt meghatározó.

A katonaföldrajz, mint tudomány szak jelentős változáson esett át 1990 után. A magyar katonaföldrajz története elválaszthatatlan egyrészt a magyar földrajz, másrészt a hazai hadtudomány fejlődésétől. Hagyományos alapproblémája – a háborúk, a fegyveres küzdelem és a földrajzi tér közötti kapcsolatrendszer – ugyan változatlan megmaradt, azonban a hadtudomány fejlődésének hatására jelentősen kibővült.

A meglátásom szerint a biztonságföldrajz az ágazati és regionális földrajz elemeit foglalja magába, és a két megközelítés közös területén helyezkedik el. A kettő feltételezi egymást a vizsgálatok során. A katonaföldrajzi megközelítési mód szerint a biztonságföldrajz az alkalmazott (gyakorlati) irányzat egyik megközelítése.

A *biztonságföldrajz* a komplex (modern) regionális katonaföldrajz része, amely mindazon földrajzi, katonaföldrajzi tényezők összességét vizsgálja, amelyek egy adott térség biztonsági rendszerét és környezetét befolyásolja, valamint a nemzetközi kapcsolatait meghatározza. A vizsgálat során az elemző határolja le a térséget, ha nincs egyértelműen elfogadott terminológia, vagy a vizsgálat azt követeli meg (lásd Kaukázus térség).

A meglátásom szerint a Gőcze István nevéhez köthető komplex katonaföldrajz a napjainkban tapasztalható új típusú veszélyek, kihívások, valamint ezek nemzetbiztonsági súlyá-

nak változása más, újszerű elemző szemléletet követel meg tőlünk. Így ezen irányzat megnevezésére célravezetőnek tartom a **modern katonaföldrajz** megnevezés használatát.

AZ ELVÉGZETT VIZSGÁLATOK TÖMÖR LEÍRÁSA FEJEZETENKÉNT

A disszertáció hat elkülönült fejezetre tagolódik. Mindegyik fejezet következtetéssel zárul, amelyek a fejezetek legfontosabb eredményeit összegzik. A fejezetekben a válságok és konfliktusok kiváltó okait, tényezőit vizsgálom.

Az *első* fejezetben a Kaukázus térség elhelyezkedését, belső és külső határait vizsgálom, valamint azt, hogy a nyugati, az orosz, török és iráni stratégiai gondolkodás miként tekint a térségre. A térség elhelyezkedése miatt is a történelem során folyamatosak voltak a feszültségek, konfliktusok.

A *második* fejezetben a Kaukázus térség természeti tényezőit vizsgálom. Ennek során az éghajlat, klímaváltozás, a talajok, vízrajz, domborzat, növényzet, és természeti veszélyek kerülnek elemzésre.

A *harmadik* fejezetben a Kaukázus térség társadalmi viszonyait elemzem. Az elemzés során a térség történelmét, népesedési viszonyait, a településszerkezetet, oktatást, egészségügyi helyzetet, közigazgatási rendszert, vallást, kulturális hovatartozást és migrációt vizsgáltam. A kaukázusi válságoknak és konfliktusoknak a megértéséhez a társadalmi viszonyok összetett jellege elengedhetetlen, és ez az elemzés a disszertáció egyik legfontosabb fejezete. A kultúrákon belüli feszültségek különösen lényegesek, és erre nem tértek ki a korábbi elemzések.

A *negyedik* fejezetben a Kaukázus térség gazdasági viszonyait elemzem. Az elemzés során a térség mezőgazdaságát, ipari hátterét, közlekedési viszonyait, energiaszektorát és ásványi vagyonát, ivóvíz bázisát, kommunikációs rendszerét és nemzetközi politikai-gazdasági kapcsolatrendszerét vizsgáltam. A gazdasági szerkezet torzultsága jelentős feszültséget okoz, a társadalmi szélsőségeket fokozza. A gazdasági átmenet folyamati lassúak, amelyek a stabilizálódást jelentősen gátolják.

Az *ötödik* fejezetben a Kaukázus térség katonai viszonyait vizsgáltam. Az elemzés során a térség államainak doktrínáit, személyi állományát, nemzetközi kapcsolatait, diszlokációját, fegyverkereskedelmét, hadseregekre fordított költségvetési forrásait, a gyerek katonák kérdését, az orosz hadsereggel és nemzetközi katonai-politikai szervezetekkel való együttműködé-

süket vizsgáltam. A térségben a paramilitáris szervezetek aránya és a felhalmozott nagy mennyiségű fegyver az instabilitás egyik alapja.

A *hatodik* fejezetben a Kaukázus térség válságait és konfliktusait vizsgálom. A vizsgálat során elemeztem a válságok és konfliktusok okait, a hatalmi érdekek megnyilvánulását, a terrorizmus és a terrorelhárítás helyzetét és a szervezett bűnözés jelentőségét. A vizsgálat lényeges információkra világított rá, amely a térség politikai megosztottságát bemutatja, és egyben igazolja a globális jelentőségét a Kaukázus térségbeli terrorizmusnak.

ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK, TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

A Kaukázus térség földrajzi helyzete Oroszország déli határán, a domborzat és a tengerek által képezett természetes határ, az etnikai sokszínűség, a vallási törésvonal egy szaka-sza és a Kaszpi-tenger medencéjében feltárt szénhidrogén vagy az azok a tényezők, amelyek politikai játszmák, fegyveres harcok színterévé változtatták a Kaukázus térségét.

A Szovjetunió széthullása után a saját útját kereső Oroszország nem volt képes válaszolni a térségben kialakult kihívásokra, önállósodási törekvésekre. A 2000-es évek elejétől megerősödött, gazdaságilag stabilizálódott Oroszország viszont akár fegyveres konfliktusban is képes, és elszánt megvédeni a térségben határait, befolyását, akár fegyveres erővel is megvédeni/támogatni a független államok területén élő orosz állampolgárokat, az autonómiára törekvő közösségeket.

A Kaukázus térség mindig is ütközőzónája volt a különböző irányokból érkező népek hódító törekvéseinek. Az ott élő emberek, etnikai csoportok jogainak figyelmen kívül hagyása jellemezte a megszálló hatalmak beavatkozását. A népek kiirtása, elűldözése, illetve asszimilációja jutott osztályrészül az ott élő békés, vagy kevésbé békés életet élő népeknek. Az elmúlt húsz évben sem volt ez másképp. Az évszázadok során elszenvedett sérelmek oly mélyen gyökereznek az emberekben, hogy nem csak a megszálló hatalmak, hanem az egymás mellé sodort nemzetiségek egymás között, sőt a különböző vallási felekezetek eltérő irányzatait képviselő csoportok is fegyverrel igyekeznek vélt, vagy valós jogaik érvényesítésére.

A világ vezető hatalma a NATO-t felhasználva igyekezett a Szovjetunió felbomlása után a Transzkaukázus országokban a saját befolyását erősíteni, politikai, gazdasági és katonai támogatással ezen országokat Oroszországtól elválasztani. A birodalmi célokat kitűző Oro-

szország képes volt megakadályozni, hogy Grúzia, más utódállamokkal együtt, a NATO állam- és kormányfőinek 2006. évi rigai csúcstalálkozóján meghívást kapjon a tagállamok sorába, ami aztán elmaradt a bukaresti, a lisszaboni és a későbbi csúcstalálkozón (Chicago, Wales, Varsó) is. A Nyugat ezzel elismerte, hogy Oroszország biztonsága, politikai, gazdasági kapcsolatokban a jó viszony fenntartása, Nyugat-Európa olaj és gázellátásának biztonsága fontosabb Grúzia NATO-tagságánál. A Kaukázus térség válsága nem oldható meg katonai erővel. A kialakult helyzet csak hosszú távon, az ott élő népek és a nagyhatalmak közötti érdekellentétek tárgyalásos úton való rendezésével, az életszínvonal emelésével, az oktatás és az egészségügyi helyzetének javításával tűnik megoldhatónak. A térség NATO-val kapcsolatos kérdései mindig is éles viták keretében álltak. Van-e értelme annak, hogy a térség konfliktusokkal terhelt államai közül valamelyiket felvegyék soraikba, és kitegyék a szervezetet egy esetleges fegyveres konfliktusnak Oroszországgal?

Oroszország fenn akarja tartani a jelenlétét a Kaukázus térségben. Napjaink válságaihoz hozzájárul, hogy a hatalmi harc kiéleződött a térség feletti hatalom megszerzéséért. Ez a „küzdelem” már nem csak az Amerikai Egyesült Államok és Oroszország között zajlik. A Kaukázus térségben Kína, Irán, Törökország is ki akarja terjeszteni befolyását. A lokális válságokat, konfliktusokat kihasználják a hatalmi dominancia növelésében, amelyhez a kisebbségeken kívül az ellenzéki politikai erőket is felhasználják.

A Kaukázus térségben történt vérengzések okait magyarázhatjuk „globális geopolitikai játszma”, vallási, kulturális hovatartozás, vagy ősi nemzetiségi megosztottság, vérbosszú eredményeként, de a végeredmény minden esetben ugyanaz: a világ nem vesz tudomást, ha egyáltalán eljutnak a hírek, arról, ami ott zajlik. A helyiek az átélt borzalmak hatására ugyanazt kérdezik, mint a nagypolitika vezetői: hogyan tovább? A világ vezetői tudomásul veszik a kaukázusi atrocitásokat, és a világ többi részén elkövetett hasonló mészárlások hosszú sorába illesztik.

A világ iszlám kultúrájú térségeiben zajló konfliktusokban feltűnnek észak-kaukázusi mozlím zsoldosok, elsősorban csecsenek. A Kaukázus térségben az erős orosz fellépésnek köszönhetően a zsoldosoknak el kellett hagyni korábbi helyüket, és összefonódva a szervezett bűnözéssel, a világ más válságzónáiban tűntek fel. Érdekesség, hogy Ukrajnában mindkét felet erősítették csecsen csoportok, tehát napjainkra nem csak a kulturális hovatartozás lett a legfontosabb szempont a támogatásban.

A szervezett bűnözés és a függetlenségért harcoló csoportok összefonódtak, és egy sajátos jelenséget, a narkoterrorizmust hozták létre. A másik lényeges szempont, hogy a Kaukázusi Emirátus szellemisége pontosan felismerhető az Iszlám Állam filozófiájában, és nagyon

veszélyes, ismeretlen folyamatok indultak be. A Kaukázusi Emirátus szervezete és kapcsolatai a világ válsággócaival feltételezi, hogy globális biztonsági kihívást jelenthetnek.

A Kaukázus térség az iszlám és a keresztény kultúra egyik ütközőzónája. A térség összetett etnikai szerkezetében jelentős változás állt be a XX. század utolsó évtizedében azzal, hogy a Szovjetunió felbomlott. A térség etnikai szerkezete elég gyorsan átrendeződött; a korábban végrehajtott tervszerű orosz ajkú lakosság betelepítése leállt, sőt nagy számban hagyták el a térséget, különösen a Kaukázus térség északi részét. A kevert etnikai kép megmaradt, de a jelentős népesség mozgásnak köszönhetően etnikailag homogénebb területek alakultak ki (pl. Azerbajdzsánt örmények hagyták el jelentős számban). A konfliktusok gyökerének egyik oka pontosan a kulturális különbözőséggel és tarka etnikai szerkezettel függ össze. A mozlimok népszaporulata jelentős, a keresztények fogynak, társadalmuk elöregedő. A keresztények lakótere egyre kisebb területre korlátozódik, míg a mozlimok egyre nagyobb területet kénytelenek igénybe venni lakóhelyül.

A Kaukázus térség stabilizálása nagyon fontos lenne mind biztonsági, mind gazdasági szempontból. Ezzel a világ egy olyan térségének problémáit oldaná meg (ha nem is mind, csak a legfontosabbak), amelyek globális kihívást jelentenek napjainkban.

A Kaukázus térség globális jelentőségű, ezért a vizsgálatot kiterjesztettem a szervezett bűnözésre, és a terrorizmusra is annak érdekében, hogy a térség jelentőségét minden szempontból megérthessük. A térség adottságai – a sok konfliktus ellenére – kiemelt jelentőségűek a vizsgált nemzetközi szereplők külpolitikájában. A Szovjetunió összeomlását követő hatalmi vákuum betöltése nem történt meg a térségben, ezért jelentős verseny folyik – elsősorban – az erőforrásokért. E cél érdekében minden eszközt felhasználnak (ennek egyik megjelenési formája pl. a szeparatista mozgalmak támogatása).

Az értekezés tudományos eredményének tekintem:

1) Meghatároztam a biztonságföldrajz tudomány-rendszertani helyét, és definiáltam az elemzési módszerét.

2) Bizonyítottam, hogy a Szovjetunió összeomlása után a Kaukázus térségében létező hatalmi vákuum betöltése nem történt meg. Továbbá igazoltam, hogy a térség feletti ellenőrzés megszerzéséért, és a nyersanyagforrásokért, több szereplő versenyez: kulturális alapon Irán, Törökország, gazdasági alapon India, Kína is jelentős erőfeszítéseket tesz – az Amerikai Egyesült Államok, az Európai Unió és az Oroszországi Föderáció mellett – térségbeli státuszának erő-

sítésére. Mindez, illetve a kaukázusi független államok keretein belül fokozódó nacionalizmus robbanékony légkört, és instabil biztonsági környezetet eredményeztek.

3) Kutatásaim során igazoltam az iszlám kultúrán belül jelentkező feszültséget; a Kaukázus térségben nem csak a síita-szunnita ellentét áll fenn, hanem az *adat* (hagyományos kaukázusi hit és törvénykezés) és a szélsőséges nézetek követői között is. Bizonyítottam, hogy a térség összetett etnikai összetételében és arányában a betelepítés, népeségmozgás és más okok miatt jelentős változás állt be a XX. század utolsó évtizedében a Szovjetunió felbomlása, valamint az iszlám kultúrán belül jelentkező feszültség felszínre kerülése után. A Kaukázus térség az iszlám és a keresztény kultúra egyik ütközőzónája is, amely újabb válságok kirobbanásának oka lehet, és ennek kialakulási folyamatát feltártam, bemutattam.

4) Bemutattam a Kaukázus térség instabilitását, a térségbeli komplex és többszintű válságok és konfliktusok okait, globális jelentőségét és kihatásait. Továbbá igazoltam, hogy a Kaukázus térség konfliktusainak gyökere rendkívül összetett és történelmi háttérű. Az egész térség szenved a válságoktól, a konfliktusoktól, a gazdasági elmaradottságtól, a terrorizmus és a szervezett bűnözés szorításától. Természeti, társadalmi, gazdasági és nagyhatalmi okok együttesen alkotják a térség válságainak okait.

AJÁNLÁS

A Kaukázus térség a világ egy elfeledett része, ahol a történelem során sokat szenvedtek a népek. A multikulturalitás, a hányatott múlt egy sajátos szerkezetet alkotott, amit egyetlen szóval lehet leírni: Kaukázus. Ez magában foglalja a földrajzi helyet, az embereket, a történelmet, a kultúrát, a viszályokat, a háborúkat, a szénhidrogén készleteket, és Sztálint. A Kaukázus egy olyan fogalom, amelyben a brutalitás, a csodálatos természeti adottságok és a gyönyörű építészeti emlékek mozaikjából tevődik össze.

A kaukázusi helyzetet nagyon nehéz megérteni, kitartás és elhivatottság kell hozzá. A kutatást soha nem lehet abbahagyni, mert annyira sokszínű, összetett térség. Kutatásaimat továbbfolytatom, ajánlom ezt a disszertációt azoknak, akik szeretnék ebben a törekvésben, munkámban követni. A kutatásokat azért is folytatni kell, mert – ahogy azt már a bevezetésben is említettem –hiánypótló munkáról van szó. A világpolitika hirtelen változásai gyorsan középpontba állíthatják a Kaukázus térségét (pl. 2016. április; négy napos hegyi-karabahi

összecsapások idején), és a probléma okait gyorsan megérthetjük, megmagyarázhatjuk, és a hazai szinten születő politikai, gazdasági döntéseket is hatékonyan tudjuk támogatni.

A KUTATÁSI EREDMÉNYEK LEHETSÉGES FELHASZNÁLÁSI TERÜLETEI

A Kaukázus a világ egyik olyan térsége, amelyre folyamatos figyelmet kell fordítania mind a kutatóknak, mind a politikai döntéshozóknak. A Kaukázus térség megértéséhez jó alapot ad az értekezésem, és további kutatások alapjául is szolgálhat. Az egyes fejezetek külön is vizsgálatok tárgyai lehetnek, az Iszlám Állam kaukázusi szálainak vizsgálata egy külön kutatásnak adhat témát, amely alapjait felvettem.

Napjainkban jelentős a biztonsági környezet romlása, ez a Kaukázus térség esetében fokozottabban jelenik meg, ez indokolja a válságövezetek mélyreható elemzését. Ehhez mind a döntéselőkészítő, mind a döntéshozó fázisban az adott térség, jelen esetben a Kaukázus ismerete elengedhetetlen.

Magyarország keleti nyitás politikájának egyik iránya a Kaukázus térsége. Ahhoz, hogy a politika eredményes lehessen fontos, hogy a döntéselőkészítők és döntéshozók kellően ismerjék a Kaukázus térség adottságait.

A válságok elemzéséhez kiinduló alapul szolgálhat az értekezés, illetve a sikertelen beavatkozások, konfliktusok „befagyásának” következményeiből a tanulságok levonásából, forgatókönyveket lehet előkészíteni a jövőbeni válságok, konfliktusok kezelésére vonatkozóan.

Nagyon aktuális és fontos annak követése, elemzése, hogy a jelentősen megváltozott biztonsági környezetre kihívásaira milyen válaszokat adnak a Kaukázus térség államai. A jelenlegi ismereteink szerint a transzkaukázusi államok csak követni tudják az eseményeket, preventív intézkedéseket nehezen fogadosítanak. A jelenlegi kutatás jó kiinduló alapul szolgálhat ahhoz, hogy Kaukázus térség meglehetősen ellenséges környezetében a biztonsági kihívásokra milyen bilaterális, országok közti együttműködések születhetnek a terrorizmus, a szervezett bűnözés ellen harcban, amelyek felülírják a történelmi sérelmeket és kikényszerítik a nemzetállamok közötti (török-örmény, azeri-örmény) együttműködést.

A kutatási téma nagy területet ölel fel. Olyan aktuális kérdéseket, témákat tárgyal, amelyek napjainkban vezető helyen szerepelnek a politikai döntéshozatalban, valamint a nemzetbiztonsági szervezetek munkájában. Fontos lehet a Miniszterelnökség szakirányú szak-

referensei, és az Országgyűlés egyes bizottságai (Honvédelmi-és rendészeti, Gazdasági és Külügyi) számára.

A Kaukázus térség biztonságföldrajzi elemzése háttér anyagként jól használható a Külügyi-és Külgazdasági Minisztérium, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, a HM Védelempolitikai és Nemzetközi Együttműködési Főosztályok, a HVK Hadművelési Csoportfőnökség szakemberei számára.

Az értekezés oktatási anyagként felhasználható a nemzetközi kapcsolatok, a nemzetközi tanulmányok és a biztonság- és védelempolitika szakok alap- és mesterképzésében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felsőfokú vezetőképző tanfolyamán, a Kratochvil Károly honvéd középiskola és kollégium oktatásában egyaránt, a térséggel foglalkozó konferenciákon, workshopokon tájékoztató jellegű információforrás lehet.

TUDOMÁNYOS TEVÉKENYSÉGEK JEGYZÉKE

Könyvek részei:

Himmer Péter (szerk.): *Válságócok kultúrtörténeti háttere*, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2009. 4. fejezet, *A kaukázusi feszültségek kultúrtörténeti háttere*, p.108-137.

Időszaki kiadványok cikkei:

1. *A Kaukázus térség katonaföldrajzi elemzése az ott zajló válságok tükrében*, IV. Hadtudományi Doktorandusz Fórum, 2011. október 27

Tudományos folyóirat cikkei:

1. *A kaukázusi konfliktus földrajzi vonatkozásai*, Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 2005/5, pp. 54-64.
2. *Afrika és az angolai konfliktus*, Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 2006/1, pp. 16-29.
3. *Kelet-afrikai népesedési folyamatok napjainkban*, Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 2006/2, pp. 156-163.
4. *A Dél-Kaukázus térségének népesedési és migrációs viszonyai*, Társadalom és Honvédelem, XIII. évf. I. szám, 2009, pp. 162-177.

5. *A földrajzi környezet hatása a katonai tevékenységre a Kaukázus térségében*, Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, XI. évf. 3. szám, 2007, pp. 144-160.
6. *A keresztény és iszlám kultúrkör találkozásának konfliktusai a Kaukázus régióban*, Hallgatói Közlemények, XI. évf., 4. szám, 2007, pp. 107-123.
7. *A Kaukázus térség szerepe a nemzetközi szervezett bűnözés területén*, Szakmai Szemle, 2014. 2. szám, pp.177-187.

Idegen nyelvű tanulmány

Árpád Gerencsér: *Conflicts of Christian and Islam culture zone in the Caucasus region*, AARMS, Vol. 8., Issue 2, 2009, pp. 315-327.

Interneten elérhető publikációk:

1. *Kaukázus - a terrorizmus globalizálódása - Kevés figyelmet fordítanak a Kaukázus térségére?*, http://oroszvilag.hu/?t1=elemzesek_interjuk&hid=4003, 2013-04-30;
2. *A kaukázusi válságok mozgatórugói - Konfliktusok hálózzák be a kaukázusi régiót*, http://oroszvilag.hu/?t1=elemzesek_interjuk&hid=3607, 2012-10-20;
3. *A Kaukázus katonai viszonyai - Eurázsia puszkaporos hordójának katonai helyzete*, http://oroszvilag.hu/?t1=elemzesek_interjuk&hid=3606http://oroszvilag.hu/?t1=elemzesek_interjuk&hid=3606, 2012-10-19;
4. *A Kaukázus társadalmi viszonyainak elemzése- A KAUKÁZUS TÉRSÉG TÁRSADALMI VISZONYAINAK ELEMZÉSE VÁLSÁGELEMZÉSI SZEMPONTBÓL*, http://oroszvilag.hu/?t1=elemzesek_interjuk&hid=3585, 2012-10-09;
5. *A Kaukázus és a drogkereskedelem- Eurázsia puszkaporos hordója*, http://oroszvilag.hu/?t1=elemzesek_interjuk&hid=3577, 2012-10-05;
6. *Adalék a kaukázusi terrorizmushoz- Klánrendszer és terrorizmus*, http://oroszvilag.hu/?t1=elemzesek_interjuk&hid=4684, 2014-02-13;

Egyéb tudományos tevékenység:

1. *A Kaukázusi feszültségek kultúrtörténeti háttere*, Hadtudományi Konferencia, 2009. november 12.

2. *A Kaukázusi feszültségek kultúrtörténeti háttere*, Vezérkari Képzés, 2009. szeptember 23.
3. *A Kaukázus és Grúzia*, Vezérkari Képzés, 2010. november 18.
4. *Kaukázusi Emirátus – A terrorizmus új korszaka*, ÁROP-2.2.21 Tudásalapú közszolgálati előmenetel, 2014. június 20.
5. *Nemzetközi migráció – és ami mögötte van*, Marcali Kulturális Központ, 2015. december 3.
6. *Kaukázus – a „gazdag” puskaporos hordó*, Marcali Kulturális Központ, 2016. február 18.

ÖNÉLETRAJZ

SZEMÉLYI ADATOK

Név: Gerencsér Árpád József
Születési idő, hely: 1978. október 23., Marcali
Állampolgárság: magyar
Értesítési cím: 8736 Szökedencs, Fő u. 42.
E-mail: arpadgerencser@gmail.com

VÉGZETTSÉG, ISKOLA

1999 - 2004 **ELTE Természettudományi Kar**, Budapest

Terület- és településfejlesztő szakirány

2014- **Nemzeti Közszolgálati Egyetem**, Budapest

Kossuth Lajos Hadtudományi Kar

Hadtudományi Doktori Iskola

Phd képzés

Tudományos tevékenység

- 2005 -** Nemzetvédelmi Egyetem keretein belül kaukázusi politikai, biztonsági és katonai folyamatokról készített elemzések, tanulmányok.
(lásd részletesen publikációs jegyzék)
- 2004** Diploma dolgozat címe; *Ukrajna geopolitikai dilemmái*, ELTE
- 2003** Szakmai gyakorlat ELTE szervezésében Marcali Önkormányzatnál. Rendezési terv módosításában való részvétel, vezető: Virányi István, városi építész.
- 2001** Szakmai gyakorlat a MTA FKI szervezésében; témája a budapesti rozsdáövezet funkcionális átrendeződése.

MUNKAHELYEK

- 2008-04 -** **Marcali Városi Önkormányzat**
Beosztás: terület- és vidékfejlesztésért, kiemelt és nagyberuházásokért felelős referens,
- 2007-03 – 2008-03** **Önkormányzati és területfejlesztési Minisztérium**
Beosztás: területfejlesztési koordinátor
- 2005-10 – 2006-07** **Marcali Kistérségi Többcélú Társulás (FVM megbízottként)**
Beosztás: vidékfejlesztési menedzser
- 2005-03 – 2005-10** **TABÁN-BAU Bt**
Beosztás: műszaki vezető
Munkavégzés helye: Kővágóörs, szennyvízesatorna kivitelezés

NYELVISMERET

magyar anyanyelv

angol középfokú, „C” típusú nyelvvizsga

német középfokú, „C” típusú nyelvvizsga